

Symbolický význam lotosu v egyptském náboženství je nám vcelku jasný – bílý lotos (*Nymphaea lotus* L.), případně jeho modrá forma (*Nymphaea caerulea*) totiž představuje sám život. V jednom z mýtů o stvoření světa se bůh Re objevuje jako dítě vznášející se na hladině pravodstva právě v lotosovém květu. Kromě toho byl lotos ztělesněním memfidského boha Nefertema, syna Ptaha a Sachmety, který bývá někdy zobrazován, jak povstává z lotosového poupěte. Znovu a znovu se s lotosem setkáváme na výjevech v chrámech nebo hrobkách, otázkou zůstává, zda se těšil takové úctě čistě pro svou křehkou krásu, jemnou vůni a symbolickou souvislost s mocnostmi stvoření, nebo zda byl při náboženských rituálech konzumován a inhalován za účelem navození změněného stavu vědomí.

Nastíněným problémem se zevrubněji zabývala dánská egyptoložka Lise Mannicheová. Přeložila dříve nejasné nápisy z helénistického chrámu boha Hora v Edfu a cituje úryvek, v němž král hovoří s bohem o modrém lotosu: „Když popatříš na jeho krásu, do očí ti vstoupí mocná síla. Kdykoliv přivoníš, tvé chřípí se rozšíří...“

Mannicheová tato slova považuje za dosti přesný popis osoby čichající halucinogenní látku. David Counsell a Vic Garner přesto zůstávají skeptičtí. Neupírají modrému lotosu příjemnou, mírně banánovou vůni, nicméně považují za nepravděpodobné, že by alkaloid obsažený v lotosu účinkoval při pouhém vdechování. Zastánci hypotézy o omamně moci modrého lotosu se však najdou také mezi dalšími egyptology, proto se Garner s Counsellem rozhodli tuto pozoruhodnou teorii prověřit.

Modrý lotos, v dynastickém Egyptě dosti běžný, je dnes bohužel nesmírně vzácný. Nakonec se podařilo získat vzorky z Káhiry, Tel Avivu a z Britské botanické zahrady, kde je rostlina pěstována v podmínkách připomínajících přírodní prostředí její egyptské vlasti. Vědecký tým tedy mohl úspěšně přistoupit k testu na přítomnost narkotických látek za použití hmotové spektrometrie.

Scény v hrobkách a na chrámových zdech naznačují dva možné způsoby užití modrého lotosu – byl přidáván do vína nebo inhalován. Vzorky vhodné k analýze proto badatelé získali jednak máčením lotosu v methanolu (náhražka vína), jednak odebráním ze vzdušného prostoru bezprostředně nad květem. Ani v jednom z obou případů však testy přítomnost alkaloidů neprokázaly. David Councell shrnul výsledky pokusu následovně: „Vzorky odebrané z hlavy květu a podrobná analýza lotosu jako takového podle mého soudu nevykazují výskyt alkaloidů, které by mohly mít omamně účinky. S touto možností se zřejmě musíme rozloučit.“

Modrý lotos tedy prokazatelně není zdrojem alkaloidů, zato se zjistilo, že je bohatý na flavonoidy. Flavonoidy jsou přírodní, zdraví prospěšná barviva s vlastnostmi podobnými vitaminům a najdeme je v mnoha druzích ovoce nebo zeleniny. To jim lotos vděčí za svou krásnou modrou barvu. Dnes se flavonoidy v koncentrované podobě objevují v léčivých bylinných přípravcích z jinanu dvoulaločného (*Ginkgo biloba*), užívaného po tisíciletí v čínské medicíně ke zmírnění projevů stáří – zlepšují totiž periferní krevní oběh, pomáhají uchovat duševní svěžest a zkvalitňují krátkodobou paměť.

* * *

Řeka Nil – vodní tepna zavlažující úzký pruh zeleně obklopený vyprahlou pouští – byla uznávána, ba uctívána jako dávkyně života. Bez Nilu by nebylo Egypta a starověcí Egypťané svou řeku využívali do úplného vyčerpání možností – sloužila jim k dopravě, k zavlažování i k zábavě, poskytovala pitnou vodu a potravu, koupali se v ní, prali v ní prádlo a vylévali do ní splašky. Naneštěstí se Nil výrazně podílel také na šíření nemocí. Vlhká zemina, pomalu plynoucí kanály a stojatá voda mělčin vytvářely ideální podhoubí pro rozmnožování nejrůznějších druhů cizopasníků nebo komárů přenášejících malárii. Egypťané pochopitelně nic zlého netušili a pravidelnému kontaktu se stojatou vodou se nevyhýbali. Někteří obyvatelé země, především rybáři nebo pradáci, abychom uvedli nejmarkantnější příklad, vlastně strávili větší část pracovního dne s nohama ponořenými v Nilu.

Doklady o parazitické infekci se velmi často vytrácejí se smrtí a rozkladem hostitele, avšak za příznivé souhry okolností na ně přece jen můžeme narazit. Takový případ obvykle nastane, když cizopasník uhynie v živé tkáni a zbytněním okolního vaziva je zachován jeho tvar. Například rentgenové snímky mumie č. 1770 prokázaly přítomnost zvápenatělých ostatků samce vlasovce medínského (*Dracunculus medinensis*) v břišní stěně. Mumie č. 1770 měla štěstí – sameček vlasovce dorůstá do délky pouhých několika centimetrů, oplodní samičku a umírá, zatímco samice, parazitující v nohách nebo v chodidlech hostitele, dosahuje délky až jednoho metru.

Tým odborníků zkoumající ostatky paní Asru zjistil, že chrámová zpěvačka trpěla přinejmenším dvěma parazitickými infekcemi a sama Asru si ve své stolici nemohla nevšimnout cizopasníků. V roce 1976 byly jako součást Projektu výzkumu mumií rehydratovány a vyšetřeny Asruiny balzamované vnitřnosti. Díky tomu vědci v její střevní stěně odhalili přítomnost larválního stadia háďete střevního (*Strongyloides stercoralis*). Tento druh parazita, ve starověkém Egyptě dosti běžný, se v tropické a subtropické Africe nebo Indii

vyskytuje dodnes. Obvykle se do hostitele dostává při kontaktu bosých chodidel s vodou, bahnem nebo s vlhkou zeminou, v níž larvy uvedených hlístů přežívají. Nedospělá háďata pronikají do těla hostitele skrze pokožku rukou či nohou a snaží se dostat k cévám. Jakmile se jim to podaří, putují krevním oběhem do plicních sklípků, aktivně pronikají do dýchacích cest, do jícnu a nakonec do střev, kde se z larev stávají dospělci působící podráždění, které vede ke krvavým průjmům a zřejmě i k chudokrevnosti. Dospělí červi pak kladou ve střevech hostitele vajíčka, vylučovaná se stolicí, čímž se celý cyklus opakuje.

Po přípravě endoskopicky získaného vzorku tkáně močového měchýře, určeného pro mikroskopické vyšetření, badatelé zjistili, že Asru trpěla schistosomózou nebo též bilharziózou. Bilharzióza se u mumií vyskytuje bez ohledu na věk a v nilském údolí dodnes představuje jeden z nejdůležitějších zdravotních problémů. Nepříjemné onemocnění způsobují motolice. Jejich vajíčka jsou opatřena háčky, jimiž se přichytí k měkkým tkáním těla hostitele a mohou jim způsobit nebezpečná poškození. V okolí vajíček dochází k fibróze, tedy ke zmnožení vaziva na úkor funkční tkáně, což následně vede k poruše postiženého orgánu, někdy až ke zhoubnému bujení.

Starověkou i dnešní bilharziózu lze diagnostikovat pomocí testu na přítomnost protilátek. Motolice sužující starověké Egypťany se zřejmě podobaly těm, které parazitují na dnešním obyvatelstvu země na Nilu. Výzkum starověkých cizopasníků je proto nesmírně cenný z lékařského hlediska a mohl by výrazně pomoci odborníkům, bojujícím s jejich současnou formou. Vědci navíc doufají, že důkladná analýza vzorků parazitů získaných z mumií a jejich porovnání s moderními představiteli motolic nakonec přispěje k odhalení těch částí jejich genetického kódu, jež podporují vznik a vývoj rakoviny.